

Observatoriul este de două ori în săptămână, Miercuri și Sâmbătă.

Pretul

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dăsu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a în lăintrulu monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. sêu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sêu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politic, national-economic si literariu.

Anul IV.

Ori-ce inserate,
se platescu pe serie sêu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressede de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ în Sibiu.

Nr. 45.

— Sibiu, Mercuri 3/15 Juniu. —

1881.

Unu cerculariu alu comitetului electorale alesu de către conferenti'a partidei nationale.

Acelu cerculariu cu aculuse sale ne veni la mana că adressede de a dreptulu către fiacare fostu membru alu ei în particulariu. Crediendu noi, că publicandu si din partea noastră acestu actu, vomu facilita domniloru delegati deslegarea nobilei si patriotice probleme ce le stă de înainte în sensulu concludeloru conferentiei, properamu a o aduce la cunoscenti'a lectoriloru nostrii cu atât mai virtosu, că tentatiunile, la care sunt supusi din nou alegatorii de toate nationalitatile, prin urmare si romanii, sunt în adeveru cumplite. Mai virtosu asia numitele interese locale exercita unu farmecu foarte periculosu asupra spiriteloru, în cătu ómenii uita de ori-ce rigóre a legiloru, mai alesu candu si candidatii promitu si jura, că prin influinti'a loru ii voru scuti de ori-ce pedépsa. Red.

Nr. 1—1881.

Cătra domnii delegati ai conferentiei generale electorale tinute în Sibiu la 12—14 Maiu 1881.

Sistemulu constitutionalu recere, că delegatii unui cercu electoralu se raportedie comitentiloru sei despre rezultatulu acelei întruniri, la care i-au reprezentatu. De usulu acesta latitu în patri'a noastră avem totu dreptulu si respective datorinti'a a ne folosi si noi față de conferenti'a generala electorala tinuta în Sibiu la 12—14 Maiu 1881.

Se arata acésta cu atât mai necesariu, de órece pe de o parte press'a de di a luat o tinuta cu totul ostila față de conferenti'a noastră, esplicandu conclusele aceleia în modu falsu si cu evidenta tendentia de a mistifica si seduce opiniunea publica; éra pe de alta parte a venitu la cunoscenti'a acestui comitetu, cumcă prin unele parti ale patriei s'a pornitu o stratagama formala spre seducerea poporulu în alta directiune.

Tóte acestea le vomu putea delatura numai prin o esacta informatiune a onorabiloru alegatori despre conclusele conferentiei noastre, ceea-ce în prim'a linia e datorinti'a patriotica nationala a domniloru delegati conferentiali.

În sensulu acesta subscrisulu comitetu se adresia către titulu Dta cu rugarea: că se binevoiesci a convocá cătu mai curendu pre onorabili alegatori ai cerculu, ce ai avutu onórea a'lu reprezenta la conferenti'a generala electorala a partidei noastre, se raportedi acelora despre rezultatulu acestei conferentie si se clarifici cătu de esactu conclusele conferentiali.

Unu estrasu autenticu din procesulu verbale ale conferentiei, referitoriu la atitudinea Romanilor față de fiitórele alegeri dietali si program'a partidei nationali din Ungari'a etc. se aclude aci sub A. spre scopulu indigitatu si cu aceea recercare: se ai bunatatea ale comunicá acestea onorabiloru alegatori romani din acelu cercu electorali si a da acestora si cu graiu viu explicatiunile, deslusirile si invariatiunile necesarie.

O procedere solidara si armonica a totoruru Romanilor, atât de imperativa în situatiunea de astadi, va fi posibila numai: daca onorabili alegatori — si mai alesu poporulu neinteligentu — voru fi bine orientati si scutiti de amagire si seductiune.

Sibiu, în 8 Juniu n. 1881.

Comitetulu electoralu permanentu.

Estrasu din processulu verbale alu conferentiei generale a reprezentantiloru alegatoriloru romani din Ungari'a si Transilvani'a tinuta în Sibiu, la 12—14 Maiu 1881.

P. 13. La ordinea dilei urmédia raportulu comisiunei de 30 esmisse sub punctulu 7, alu carei referente delegatulu Vincentiu Babesiu în numele

comisiunei propune, éra conferenti'a primesce de basa la desbaterea generala urmatoriulu proiectu de concludu:

Representantii alegatoriloru romani de prin toate partile de sub coróna Ungariei, adunati la Sibiu în conferentia electorala în dilele de 12, 13 si 14 Maiu 1881 dandu în unanimitate cea mai viua si durerósa espressiune tristei situatiuni, ce a creatu constitutiunea actuala prin numeroase legi ale patriei foarte gresite si daunóse, anume prin legea pentru uniune, legea pentru nationalitati, legea pentru instructiunea publica, legea municipala si legea electorala, acésta mai vertosu relativu la Transilvani'a — atât pentru unilateralitatea loru intrinseca, cătu si prin modulu aplicarei loru, respective prin intrég'a administratiune, până si a justitiei publice;

Considerandu, că întregu aparatulu de stat, intrég'a legislatiune, intrég'a politica interna, se dovedescu că combinate, decretate, si executate întru interessulu reu priceputu numai alu unei nationalitati, anume alu celei magiare;

Vediendu că acésta situatiune, si acestea combinatiuni pre cătu de nedrepte, totu atât si de funeste în consecintiele loru naturale, amenintia patri'a intréga, a carei de toti adencu simtit'a decaderé politica, morala si economica a devenitu dejá ne mai mascabila dinaintea lumii;

Constatandu de alta parte, că tocmai prin atinsele legi si institutiuni nedrepte activitatea Romanilor față de alegerile pentru dieta, încatu pentru Transilvani'a este facuta imposibila, éra pentru cei din partile ungurene si banatiené, daca si nu absolutu imposibila, dara în celu mai mare gradu redusa si paralisata, ingreunandu-li-se preste poterile loru lupt'a parlamentara pentru cele mai vitali interese ale patriei comune, lupta pentru drepturile, respective desvoltarea si bunastarea totoruru popóreloru patriei si totudeodata esplicandu-se prin acelea legi si institutiuni nedrepte sistematic'a devalvare si desconsiderare a natiunei romane în patri'a comuna si în viati'a publica preste totu — a unei natiuni cu consciintia de sine si de importanti'a sa, a unei natiuni atât de numeroase si bine meritare de tronu si patria:

Din indemn adevératu loialu si curatu patrioticu reprezentantii alegatoriloru romani legandu-se si constituindu-se în solidaritate, recunoscú necesitatea de a se uni toti Romanii de sub corón'a Santulu Stefanu si de a-si inpreună si organizá poterile pentru aperiarea drepturiloru si intereseloru totoruru, politice, economice si mai vertosu acelor mai desconsiderate nationali si culturali ale loru proprie, că conditiuni de viatia.

Spre scopulu acestei aperiari, pentru Romanii din Transilvani'a se recunósce necesitatea de resistentia passiva față de legislatiunea din Budapest'a si de alegerile pentru aceea, pe cătu timpu sustau acelea legi nedrepte si aceea administratiune vitrega pentru ei; éra pentru Romanii din partile ungurene, se recunósce oportunitatea de a participá la alegeri si la dieta, pre cătu le permite legea si executarea ei onesta si inpregiurările locale, spre scopulu de a scóte unu numeru posibulu de deputati nationali, cari în sinulu legislatiunei patriei se dea esacta espressiune tristei situatiuni mai susu atinse si se staruiasca la revisiunea legiloru rele si la mai loial'a executare a acelor, întru indreptarea actualei situatiuni.

Pentru executarea acestui enuniatu, respective a actiunei urmande, adunarea generala a reprezentantiloru alegatoriloru romani numesce unu comitetu electoralu permanentu de noue membrii, care constituindu-se cu resiedinti'a în Sibiu, va compune unu memorandu explicativu detaiatu în cauza, si i va da cea mai estinsa publicitate; de asemenea va combiná cele mai corespundetóre moduri si mijlóce legali pentru regularea atât a passivitatiei pentru Transilvani'a față de dieta si de alegeri, că acésta

passivitate se devina seriósa si reala, cătu si a activitatii pentru celelalte parti locuite de Romani, si preste totu a activitatii prin toate inferiórele sfere ale vietiei publice, anume prin municipalitati si comune, ungiandu-se toti membrii acestei conferentie la conlucrare loiala si zelósa pentru acésta politica în sinulu poporulu romanu.

P. 17. Comisiunea de 30 raportédia prin referentulu seu alu II Joanu Lenger asupra programei partidei nationale, careia dandu-i-se cetire, conferenti'a o primesce en bloc în urmatoriulu textu:

Program'a partidei nationale romane din Ungari'a si Transilvani'a statorita în conferenti'a electorala din Sibiu la 12—14 Maiu 1881.

Partid'a nationala va lucrá pe terenu legalu pentru esoperarea urmatóreloru drepturi:

1. În cătu privesce Transilvani'a, recastigarea autonomiei sale.

2. Introducerea ex lege a usulu limbei romane în toate tinuturile locuite de romani, atât în administratiune cătu si în justitia.

3. În tinuturile locuite de Romani aplicarea de functionari romani, éra dintre neromani numai de aceea, cari sciu vorbi si scrie romanesce si cari cunoscú moravurile poporulu romanu; si delaturarea usulu de astadi de a se aplica că amploiatu individi necunoscuti si necunoscatori de poporu.

4. Revisuirea legi despre egal'a indreptatire a nationalitatiloru în favórea acestora; loiala si reala executare a totoruru legiloru.

5. Eluptarea si sustinerea autonomiei bisericiloru si scóloru confessionali, că ale unoru cestiuni curatu de nationalitate. Provederea din visteri'a statulu a scóloru romane si a altoru institute de cultura nationala în proportiune cu sacrificiele de sange si avere, ce le aduce nationalitatea romana pentru patria; avendu de a se delatura legile si ordinatiunile, cari sunt contrarie desvoltarei nationale.

6. Crearea unei legi electorale pe bas'a sufragiulu universalu, sau celu puçinu că fiacare cetatiénu, care e supusu la dare directa, se fia investitu cu dreptu de alegere.

7. Fiindu că prosperarea statulu e conditionata dela multumirea totoruru civiloru sei, éra prin protejerea unei nationalitati si suprimarea celorlalte se provóca nemultumire, se turbura linistea civiloru de stat si se nutresce ura reciproca: partid'a nationala va lupta contra totoruru tendintieloru de magiarisare manifestate din partea organeloru statulu pe cale directa si indirecta, că în contra unoru fapte nepatriotice.

8. În cestiunile libertatiloru publice preste totu, precum si ale reformeloru necesarie în administratiunea publica si mai alesu în situatiunea economica-finantiara, respective în privinti'a sarcineloru publice, devenite ne mai suportabile, partid'a nationala va conlucrá fratiesce cu toti aceia, cari mai vertosu voru tineá contu de interesele si bunastarea poporulu preste totu.

9. Cestiunea dualismulu nefiindu astadi la ordinea dilei, partid'a nationala isi reserva a se pronuntia asupra ei la timpulu seu.

Statistic'a alegatoriloru.

Pàna se apuce comitetulu nostru electoralu a publica registrele alegatoriloru din Transilvani'a dupa informatiunile adunate cu mare greutate dela colegiele electorali, acum, în ajunulu alegeriloru, lumina D-dieu chiaru pe o parte a pressei unguresci oficióse, că se publice statistic'a totoruru alegatoriloru din tota Ungari'a si Transilvani'a.

Pe lumea asta nu vei da de cifre mai instructive si care se justifice asia de minunatu tinut'a romaniloru din Transilvani'a față de alegerile die-

tali, sau mai bine făcând cu legea electorale din a. 1874. Pentru-că se învetiamu cătu se pôte mai multu din acelea cifre, premitemu următoriele reflexiuni.

Numerulu alegatorilor asia cum se publică, este celu rectificatu si autenticatu pe anulu c. 1881 adeca pentru alegerilor actuali.

Ne vomu margini aci numai la colegiile din Transilvani'a, vomu incepe cu comitatele (districtele), vomu continua cu municipiile urbane (cetati = urbes), vomu termina cu orasiile si satele privilegiate, care de si sunt cuiburi neînsemnate, totusi alegu deputati proprii, independentu de ori-ce municipiu, numai pe temeiul că sunt magiari.

Comitatele

Cercuri electorali	Alegatori
Albei inferioare	4 numai 2550
Bistritiei-Nasaudu	2 „ 1897
Brasiovului	2 „ 3357
Ciucului (Csik)	4 11904
Fagarasiului	2 3594
Háromszék	4 8419
Hunedórei	6 6245
Ternavei mici	2 1961
Clusiului	4 3481
Murasiu-Turdei	5 7426
Ternavei mari	4 3246
Sibiului	4 2917
Salagiului	5 12615
Solnocu-Dobâcei	5 6206
Turda-Ariesiului	4 4120
Odorheiului	3 9824.

Bine se ne însemnamu, că după arondarea din urma, (1876) cele mai mici comitate (municipie, districte) ale Transilvaniei au până la câte 90 mii, cele mai mari dela 150 până la 290 mii de locuitori. Totu aci trebuie se repetim si a mii'ă ora, că dintre alegatorii comitatelor 70 mii se bucura de sufragiu universal, fără nici-unu censu, sub titlu de nobili si de secui liberi. De aci vine, că comitatele Csik, Háromszék, Udvarhely, în care secuimea face majoritate preponderantă, numerulu alegatorilor în proporțiunea celorlalte este excesiv de mare, de si toti locuitorii de rassa magiara (secuii) din acelea trei comitate sumati la unu locu, nu sunt mai multi decât sunt locuitorii romani din unu comitatu românesc alu Hunedórei, în care încă sunt preste 3700 nobili, si totusi numerulu totale de alegatori în acela este numai 6245. Scurtu: poporul românesc, că poporu, în comitate mai nicidecum nu este reprezentatu prin alegatori, că-ci nobilii privilegiate, cu sufragiu personal, fără censu, nu sunt si nu potu se fia considerati, decât numai că reprezentanti ai castei lor.

Între municipiile urbane în Transilvani'a, pușera, nu scim pentru-ce, numai

Clusiulu cu 2021 alegatori (la 28 mii loc.)
Murasiu-Osiorheiu 697 aleg. (la circa 13 mii loc.)

Mai departe
Abrudu alege 1 deputatu la dieta cu 178 aleg. (la circa 4 mii suflete loc.)

Brescu secuiescu cu 500 aleg. cu vreo 4600 loc.

Brasiovu 2 deputati cu 1844 aleg.
Elisabetopole (Ebesfalva) cu 239 aleg. la vreo 2600 loc.

Alb'a-Juli'a cu 394 aleg. la vreo 8000 locuitori.

K.-Vásárhely secuiescu, 675 aleg. cu vreo 4400 loc.

Oláhfalva, secuiescu, cu 444 aleg., numai vreo 3500 loc.

Sepsi-Szt.-György secuiescu cu 409 aleg. circa 4400 loc.

Armenopole (Gherla) cu 327 aleg. circa 5000 loc.

Sibiulu (cetate) 1403 aleg. la 19000 loc.

Székely-Udvarhely 511 aleg.

Salinele Sibiului (Salzburg), unde abia sunt vreo 4200 locuitori, se presenta cu unu numeru fabulosu de 1585 aleg., adeca mai multi decât Sibiulu, care trebuie se fia eróre. Dă fia cum va fi: înpregiuru de acelu orasielu sunt câteva comune de câte 100—150 de familii, din care nu e conscris nici-unu alegatoriu.

Nu aratam astadata la tóte orasiile si satele privilegiate numerulu poporatiunei. Este de prisos; vede oricine, că din tinuturi locuite de romani merge câte unu deputatu dela câte 50—60 mii de suflete, éra în secuime dela 3 multu 5mii unulu.

Fórté bine a disu dn. Josifu Hossu încă la a. 1872, că acésta este o satira a unei legi elec-

torale, éra nu lege nici macaru de a potea seduce pe ómenii cei mai nauci.

Sumati deocamdata cifrele acestea si le comparati, până ce vomu ajunge că se le comparam si după nationalitati.

Numerulu alegatorilor din tóta Ungari'a si Transilvani'a computatu la unu locu, se arata a fi 821241 scosi din 15 milióne 300 mii locuitori. — Din acestia cadu pe cetati si orasiile 101903 'alegatori. Restulu de 719366 se vine pe nobilime si pe poporatiunea rurale.

Conferenti'a generala a reprezentantilor romani din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu tinuta în Sibiiu.

Siedinti'a III.

tinuta în 14 Maiu 1881.

(Urmare.)

Diamandi Manole: Domniloru! Eu am credutu, că după academic'a cuventare a dnului Babesiu, nu va mai fi nime în acésta conferentia, care cu ánim'a si mintea se nu fia apretiatu argumentele cele temeinice aduse înainte de Nestorulu nostru si se mai fia cineva în stare a se ridicá contra propunerii comisiunei de 30.

Din cuventarea raportorului Babesiu fiacre cuventu e asia de convingatoriu, de cumpenesce 100 de chilograme de logica (aprobari, ilaritate); fiacre cuventu e plinu de adeveru necontestabilu; în cătu trebuie se regretu, că în fati'a acestoru motive puternice si convingátore totusi s'au aflatu în acésta adunare reprezentanti, cari si-au ridicatu cuventulu contra propunerii comisiunei. Eu nu'su infalibilu si me lasu bucurosu se fiu luminatu prin motive relevante.

Până acum nu m'a luminatu uici-unulu dintre vorbitorii, cari si-au ridicatu cuventulu contra propunerii comisiunei; cu atátu mai puțin argumentele aduse înainte de deputatulu G. Popa pentru motivarea propunerii sale, — care vede în propunerea comisiunei unu separatismu si doresce, că punctulu antaiu cu punctulu alu doilea din proiectulu comisiunei se se aduca într'unu sistemu, într'o consonantia.

Deputatulu G. Popa afla separatismu în decretarea activitatii pentru Ungari'a si a pasivitatii pentru Transilvani'a. Acésta inse este numai o modalitate, numai unu mijlocu spre a ajunge la scopulu doritu; acésta modalitate, vorbindu într'o asemenare, reprezenta armele, de care Romanii trebuie se se folosésca, fatia cu situatiunea cea nefavorabila si fatala pentru ei; pentru de a ajunge la scopulu, la care tintim (asia e!), cá si o armata, care pentru de a poté învinge pe inamicu, se folosesce de deosebite soiuri de arme în lupt'a sa, precum sunt: puscile cu cremenii si cele artificiale, de artileria etc. etc. spre a poté învinge si a ajunge la scopulu propusu. În legislatur'a tiei nu e reprezentata opiniunea majoritatii patriotice si din acésta impregiurare se pôte esplicá general'a nemultumire (fórté bine! asia e!) În cestiunea principala nu esista nici unu separatismu, precum dice dep. G. Popa.

Acestu soi de mijlocu spre a ajunge la scopu este ertatu. Acésta deosebire trebuie se o facemu la judecarea cauzei importante (fórté bine!)

Noi luptam cu mijlóce legale pentru drepturi, care competu natiunei romane, care pentru tronu si patria si-a castigatu merite deosebite, care n'au facutu nici o pata (asia e!), care si'a versatu sangele pentru patri'a comuna (asia e!)

Unu atare poporu merita dloru si drepturi într'unu statulu de dreptu, într'unu statulu constitutionalu!

Me întorc acum la propunerea dep. Lengeru de acelu cuprinsu, că noi se ne ducemu în parlamentu, se luptam cu totii pentru drepturi în legislativ'a tiei.

Bine dloru! nu suntemu activi noi, candu damu sangele nostru, candu platim dari si portam alte sarcini publice?! Dăca noi acasa suntemu nădusiti, împedecati printr'o lege electorala, în cătu unu milionu si jumetate de Romani pôte tramite deputatii sei numai cá prin urechile acului! (reu destulu! asia e!), se mergemu noi la diet'a tiei, cá se siedemu în parlamentulu centralu? Acésta e contra demnitatii poporului romanu. (asia e!) Se ne faca fratii magiari posibila intrarea si atunci mergemu bucurosi la diet'a tiei. (Asia e! fórté bine!)

Dăca cineva n'are bunavointia, în zădaru te rogi de elu se'ti dea aceea ce'ti compete. (asia e!)

Politic'a nóstra e sincera, ea manifesta si tintesce la fericirea patriei comune (e adeveratu!).

Barbatii de statulu trebuie se o scie acésta cu atátu mai virtosu, cu cătu statulu nostru e unu statulu poliglotu, compusu din Magiari, Germani, Romani, Sèrbi si Slovaci, alu carui scopu după definitiunea statului de dreptu e acél'a, că elu trebuie se se ingrigésca de binele si bunastarea supusiloru sei, cá toti se fia îndestuliti în acestu statulu constitutionalu.

Din acestu temei nu potu se me învoiescu cu propunerea deputatului Lengeru, pe carea nu o afu de lipsa sub impregiurările de fatia (asia e! fórté bine!)

Într'unu statulu mosaicu trebuie se domnésca libertatea si egal'a îndreptatire; atare statulu trebuie se stea preste nationalitati (asia e!)

Unu atare statulu analogu poliglotu aflam în Europ'a pe Elveti'a, unde trei natiuni egal indreptatite locuescu în pace si îndestulare un'a lângă alt'a, Francesii, Germanii si Italianii vietuescu în armonia fratiésca în Elveti'a, unde tóte 3 limbile sunt egal indreptatite: cea francesca, germana si italiana; unde fiacre cive cu mandria vorbesce si scrie limb'a sa, unde nimerui nu'i plesnesce prin capu se graviteze, Germanulu la Germani'a cea mare alui Bismarck (asia e, ilaritate!), Francesulu la Franci'a si Italianulu la Itali'a, ci toti sunt fericiti că sunt Svitieri (asia e!) fiacre cive e liberu, fiacre limba e în oficiu, în comunicatiune egala îndreptatita (e dreptu!). Libertatea acésta, egalitatea în dreptu a acestoru trei natiuni conditionéza multumirea generala.

Acolo stă statulu preste nationalitati. Acésta trebuie ori-si-care deputatu alu dietei se o scia în Bpest'a (voci: nu voru se scie!). Se nu ne mai învèrtim în forme, se nu ne mai facemu complimente. Cine vrea se ne audia, ne pôte audí de aici (asia e, fórté bine!)

Nu vedu nici o córda discordata, dăca vomu impartí lupt'a asia, că unii vomu merge în parlamentu; nu vedu nici o alterare a principiului solidaritatii nóstre (fórté bine!) nici unu separatismu, dăca noi Transilvanenii vomu remané acasa în for-taréti'a nóstra, sustinendu autonomi'a nóstra (asia e!), pe candu fratii nostrii, cu oratori'a lor isi voru implini detorinti'a în parlamentulu centralu. (asia e!)

Din temeiurile, argumentele aduse de nestorulu nostru Babesiu, care m'a luminatu pe deplin, prin cuventarea sa academica, din care fiacre cuventu, cum am disu, e gravu, cumpanesce preste 100 de chilograme de logica, imi iau voia a recomandá: cá onor. conferentia se primésca maréti'a propunere a comisiunei cu unanimitate (bravo! se traiésca! se primesce!)

Dr. Bozocca: Îndata-ce s'a convocat conferenti'a acésta, care s'a numitu cea mai însemnata pentru Romani de candu e lumea, noi Brasiovenii amu facutu toti pasii pentru participarea la acésta adunare însemnata. Idee'a ce ne-a condusu a fostu, cá se nisim se damu alta directiune politice nóstre romane, se luam pe venitoriu o alta politica.

Spre acestu scopu amu trebuit se stabilim unitatea de actiune a tuturor Romanilor, cá se luptam cu totii pentru natiunea de trei milióne, că-ci după esperinti'a istorica, după filosofi'a moderna scim, că numai prin lupta nemarginita, se pôte castigá ceva. (întrerumpere!)

Noi Brasiovenii avemu mandatu dela alegatorii nostrii, cá se ne declaramu contra pasivitatii, si se întrevinim pentru o procedere solidara, activa, nemarginita, si suntemu convinsi, că numai prin activitate potemu ajunge la tint'a dorita . . . (întrerumperi).

Propunerea comisiunei nu este în stare de a ne scóte din impasulu, în care ne aflam. Decretarea partiala a pasivitatii si activitatii sunt si în mechanic'a sociala dóue poteri opuse, care se nimicescu un'a pe alt'a si nu producu nici unu resultatu eficace, consumandu-se aceste poteri un'a pe alt'a (miscare, sgomotu, nu'i dreptu!) Activitate si pasivitate este totu atát'a, că lucrare si nelucrare; nu sunt aceste în opozitiune un'a cu alt'a? (nu! contradicere!) Noi amu primitu mandatul pentru de a sustiné o activitate nationala opozitionala nemarginita, că-ci numai pe acésta cale singura potemu se ajungemu la unu resultatu. (nu se primesce!)

Din aceste consideratiuni me declaru contra propunerii comisiunei si spriginescu propunerea deput. Lengeru (sgomotu, întrerumperi).

Diamandi Manole: Ceru cuventu în cestiune personala. Constatu, că eu si colegii mei nu am primitu dela alegatorii mandatu specialu, de a ne declará aici numai pentru activitate.

Sum detoriu a dá acésta declaratiune aici, în

publicu, spre incungiurare de ori-ce feliu de suspitiuni (bravo! asia e!)

Dep. G. Baritiu: Domniloru! N'am venit la tribuna cá se ve spunu multe si cu atátu mai virtosu m'asi ferí de repetitiunea eminenteloru argumente, pe care le-a desvelitu raportorulu comisiunei de 30 intr'unu modu asia de convingatoriu, in cátu prin acésta ni s'a usiuratu tare lucrulu. Daca totusi imi permitu a vorbi, imi ridicu cuventulu spre a dá óresi-care informatiune numai in dóue directiuni, pentru care me rogu de atentiunea onor. conferentie (se audimu!)

Unulu dintre domnii oratori ne-a facutu nóue asia numitloru pasivisti imputatiunea, cá daca s'ar inauguré érași politic'a de pasivitate, atunci poporulu ar deveni cu ocaziunea alegerilor dietali in mani straine. Éra unulu dintre oratori a mersu eri si mai departe, afirmandu, cá de si s'a declarat pasivitatea in cele mai multe cercuri, din vin'a pasivistiloru s'au alesu totu deputati guvernamentali.

Din 75 de cercuri numai in 16 cercuri sunt Romanii in maioritate si anume, din cele 40 de colegii din care au sosit informatiunile, alegatori romani se arata a fi in maioritate numai in cercurile: 1. Vintiulu de diosu. 2. Ighiu. 3. Fagarasiu in cerculu din susu, si 4. Fagarasiu cerculu infer. 5. Hunedór'a. 6. Bai'a de Crisiu. 7. Orascia. 8. Hatiegu. 9. Dobra. 10. S. Sebesiu numai cu 12 Romani mai multi. 11. Iliand'a mare in comitatulu Doboc'a. 12. Iclodulu mare totu acolo. 13. Lapusiulu. 14. Desiu. 15. M. Ludosiu. 16. Ocn'a Sibiului, inse numai cu 16 alegatori Romani mai multu. Asia dara cum se póte, cá se ne faca cineva pe noi respundietori pentru tóte 75 de colegii electorali din Transilvani'a, cându mai tóte acele sunt compuse si arondate cu atát'a maestria, in cátu poporulu romanescu chiaru se voiéscu, nu se póte apropiá de urna; pre candu pe cele cu maioritate romana pe lánnga ce sunt fórté puține, influintiele administrative le facu si pe aceste fórté problematice (asia e!)

Este sciutu in tóta Europ'a constitutională, cá partid'a dela potere are in tóte tierile mii de mijlóce decisive, spre a influintiá alegerile dupa interesulu si planulu seu. Intre altele se forméza fonduri de dispositiune, fonduri de ale clubului partidei, care in sum'a cea mai moderata se urca la cáte 130—140 mii fl. Preste acésta milionari, speculanti si alte persóne cu avere, contribuie cu cáte 50—100 mii pentru scopuri electorali, nu dicu la noi, dara fia ori-unde, adevérulu este, cá se intempla (asia e! reu destulu!) Daca nu ar esistá fonduri de aceste destinate a cumperá suflète si voturi, prin urmare a deschide cale larga coruptiunei, pressiunea lipsindu, cu voturile alegatoriloru nu s'ar poté face abusu spre perirea loru.

Cestiunea censului s'a relevatu si discutat in tóte períodele electorali, cum si la alte ocaziuni, in presa, in cluburi si in conversatiuni private. Pentru a se mascá nedreptatea ce se face prin legea electorală, s'a disu si sustinutu din partea adversariloru, cá daca poporulu romanescu din Transilvani'a nu are mai multi alegatori pe lánnga censulu de 8 fl. 40 cr. contributiune de pamentu (fonciera), caus'a se se caute in saraci'a si in lenea lui, care'lu face se nu platéscu imposite si prin urmare cade in categori'a de cersitori. Aceste calumnii fórté reutatóse s'au propagatu si se propaga pe fiacare di pánla locurile cele mai inalte. Spre a scóte odata adevérulu la lumina in aceste cestiuni importante, regimulu austriacu inca la 1862 dedese ordinu strictu, cá proprietatile de mosii mari si mici se se conseria esactu dupa nationalitati. Resultatulu, pe care l'a datu acea mesura, a suprisu atátu pe guvern, cátu si pe nationalitatile interesate in cauza. S'au adevérutu adeca cu acea ocaziune, cá in proportiunea numerulu suflételoru din cele trei nationalitati, poporulu romanescu din Transilvani'a are mai multa proprietate de pamentu de cátu celelalte dóue nationalitati luate la unu locu.

Acésta informatiune este autentica; daca inse cuiva ii vine totusi a o trage la indoiala, trebue mai antaiu se ia in consideratiune impregiurarea, cá la Romani proprietatea de pamentu este impartita la sute de mii de familii, si este mai bine asia, de cátu ar fi, daca teritoriulu s'ar aflá impartitu numai cá latifundie la proprietari puçini. Este vechiu adevérulu, despre care s'a scrisu odinóra: Latifundia Italiam perdiderunt. Tóta lumea vede si in dilele nóstre acea ce se intempla de es. in Irlandi'a numai din caus'a dominieloru celoru vaste. Cu cátu latifundiele sunt mai mari, cu atátu cresce si se inmultiesce clas'a proletariloru in tiéra, care apoi devine preste mesura periculósa (asia e! bravo!)

Repetu, cá s'a disu fórté desu si chiaru acum

in acésta adunare, cá din lips'a neparticiparei la alegeri totu la cáte trei ani, poporulu parasitu de cátra barbatii sei inteligenti si luminati s'a instratinatu cu totulu de cátra aceia, si asia din caus'a resistentiei passive lipsitu de sfatuitori buni, a cadiutu pe mani straine, cá prada influintieloru perverse. Acésta inse este o afirmare lipsita de adevérulu. Nu cumva inteligenti'a romanéscu, clerurile romanesci, notari, docenti, advocati, proprietari romani si alti barbati cu sciintia si experientia, vinu totu numai la cáte trei ani in contactu cu masele poporului? Cá se tacemu de celelalte clase inteligente, ci vorbindu numai de cleru, nu cumva preotii si poporulu se vedu la biserica totu numai in trei ani odata, si nu in tóte dominecile si serbatorile de preste anu? Preotii nostri esiti din sinulu poporului, precum suntemu esiti noi toti, legati cu elu prin casatorii dupa vointi'a lui Ddiu, nici 24 óre nu aru poté subsistá fara a veni in atingere cu poporulu, precum nici acesta nu póte se petróca fara preotime.

In totu casulu nu numái advocatii, ci si tóta ceealalta inteligentia are ocaziune de tóte dilele spre a veni in contactu cu locuitorii, a le comunicá ideile si opiniunile sale si a nu'i lasá prada adversariloru. Dara nu lips'a de contactu cu inteligenti'a este caus'a, cá poporulu romanescu din Transilvani'a nu póte participá la afacerile vietiei publice, ci spre acestu scopu se cere cu totulu alta lege electorală (asia e, dreptu e, se traiéscu!)

A dóu'a cauza pentru care mi-am permis a luá cuventulu, este imputarea facutá Romaniloru de cátra eruditulu dnu prof. delegatu dela Brasiovu, carele a disu, daca bine l'am intielesu, cá noi prea amu fi passionati pentru prejudetiele nóstre istorice. Audindu acésta, eu unulu rogu pe Ddiu, cá noi si poporulu nostru se tinemu totu asia, inca si mai multu la prejudetiele, sau vorbindu mai esactu, la drepturile istorice ale acestei tieri si la traditiunile nóstre nationale, din generatiune in generatiune (asia e!)

Pe cátu timpu poporulu nostru nu i-se garantéza perfectu tóte drepturile omenesci, politice si nationali; pe cátu timpu nu ni se permite a participá nici la afacerile, nici la beneficiile patriei; pánla candu usulu si cu acesta cultivarea limbei nóstre nu ni se garantéza deplinu prin lege si in viéti'a practica, pánla atunci poporulu nostru va tiné, si tine la drepturile, sau daca mai place cuiva, la prejudetiele sale istorice intogma asia, precum au facutu si mai facu alte popóra, care cadu sub blastemulu, sub care amu cadiutu noi (asia e!) Se luamu de exemplu chiaru pe Ungari'a si pe Unguri. Dupa caderea cea grea din anulu 1849 s'au aplicatu Ungariei, pánla si sub ministeriulu Schmerling, in cursu de 16 ani asia numit'a „Verwirkungstheorie“ (teori'a perderei de dreptu, in urmare caderei prin arme). Ce au avutu se opuna Ungari'a la acea teoria fórté funesta?

Dupa tóte celelalte incercari, i-a remasu cá arma eficace numai teori'a dreptului istoricu. Cu ajutoriulu acestei teorii se afla Ungari'a inaintata acolo, unde o vedemu.

Acelasi dnu oratoru a sulevatu aici si doctrin'a Darwinismului si de nu me insielu, mi s'a parutu, cá o afla aplicabila si la noi, in opozitiune cu prejudetiele istorice. Eu din parte'mi dicu, cá cerulu se ne apere de aplicariile acelei doctrine asia precum este ea reu intielesu si explicata pe la noi, cá adeca se aiba valóre numai dreptulu celui mai tare. In contra unei doctrine precum ar fi acésta, trebue se ne aperamu toti din tóte poteri. Darwinismulu a datu mare nutrementu socialismului si chiaru nihilismului, ale carui efecte funeste si teribile se vedu si le vede tóta lumea chiaru acum in aceste dile. Se punemu umeru la umeru si se ne aperamu de ele (asia e, fórté bine, feréscu Ddiu!)

Inca un'a si voiu terminá. Ni s'a obiectatu, cá ar fi o mare contradicere a recomandá Romaniloru din Ungari'a cu Banatulu participare activa la alegeri pentru diet'a Ungariei, éra pentru Romanii din Transilvani'a a decide abstinencia, neparticipare, pasivitate, resistentia passiva, sau ori cum voiesce cineva se'i dica, fatia cu acelesi alegeri. Dara nu activitatea si pasivitatea este scopulu, cátra care aspiramu noi, si care este castigarea tuturoru drepturiloru in egalitate deplina. Se nu confunde nimeni mijlócele cu scopulu. Modalitatea propusa de comisiune cuprinde numai mijlócele ducátóre la scopu si nu insusi scopulu. Acesta este unulu, éra mijlócele potu fi mai multe, dupa timpu si impregiurari.

Solidaritatea nu se póte luá nici-decum in acelu intielesu, cá se facemu cu totii numai unu lucru. In viéti'a publica se impartu agendele si ocupatiunile omenesci intre multi, intocma cum se impartu prea firesce si in viéti'a privata, in familii.

Precum barbatulu si femeia lui, fiulu si fiic'a isi au fiacare ocupatiunea lor separata in familia, dara cu totii tindu spre acelasi scopu, care este conservarea si inffiorirea ei, intocma asia este si in statu.

In casulu de fatia unii din noi, carora le stá calea mai deschisa, voru merge la diet'a Ungariei, care este si patri'a lor, cá se lupte acolo pentru drepturile lor; altii, adeca cei din Transilvani'a, lipsiti de cele mai scumpe drepturi si chiaru impededati de a merge, se remanemu acasa, pánla candu ni se voru implini tóte postulatele nóstre juste, nealienabile (asia e, fórté bine!)

Cunóscemu noi bine, cá Transilvani'a face o parte din monarchi'a austro-ungara si scimu cu ce'i suntemu datori, dara cunóscemu si aceea, ce este monarchi'a datóre atátu acestei tieri, cátu si preste totu natiunei nóstre. Nu ne-amu feritu la timpulu seu de parlamentulu din Vien'a, pentru-cá amu creditu, cá este bine se tineamu cu sinceritate la integritatea monarchiei.

Dupa adoptarea sistemiei dualistice nu ne vomu ferí nici de parlamentulu Ungariei in proportiune justa; dara mai antaiu se se recunósca si restaureze drepturile Transilvaniei si ale natiunei nóstre garantate in tóta form'a la anulu 1863/4. Sub aceste conditiuni suntemu gata se participamu si noi la parlamentulu centrale, éra pánla atunci nu (asia e, se traiéscu! aplause).

Dr. Bozoc'a: Regretu, cá antevorbitoriulu, Nestorulu nostru Baritiu, m'a intielesu fórté reu, tacsandu-me de socialistu si nihilistu, adscriindu'mi mie tendentie nihilistice si sociale, mie cu totulu straine. Bas'a socialismului germanu o forméza filosofi'a lui Hegel si nu teoriile lui Darvinu! (sgomotu).

Atari tendentie trebue combatute cu tóte armele, pentru-cá ele producu efecte funeste. (e dreptu!)

Munteanu: Sub pretestu de cestiune personala vorbescu unii deputati de cáte dóue ori la unu obiectu si prin acésta se face abatere dela regulamentulu desbateriloru.

Presid.: Fatia de observarea antevorbitoriului constatu, cá desbaterile acestei adunari au decursu strinsu in sensulu regulamentulu afaceriloru interne ale conferentiei acesteia (asia e, dreptu!)

Budintianu: Recunosc ponderositatea argumenteloru aduse inainte si desvoltate de raportorulu comisiunei Babesiu si de aceea spriginescu propunerea comisiunei de 30, cá-ci acésta in prim'a linia anuntia solidaritatea, a dóu'a se considera activitatea si pasivitatea numai cá mijlóce spre ajungerea unii si acelasi scopu.

Barbu: Am auditu atátu argumentele pentru politic'a de pasivitate cátu si activitate si crediu, cá cestiunea este pe deplinu desbatuta. De aceea facu propunere pentru inchiaiarea desbateri. (se primesce!)

Presid.: In virtutea §. 7 alu regulamentulu desbateriloru mai antaiu de tóte trebue se se puna la votu propunerea pentru inchiaiarea desbateri. (aprobare)

Acei dni deputati, cari sunt pentru inchiaiarea desbateri generale, se binevoiéscu a se scolá (se intempla; voci: contraproba).

Presid.: Acei dni, cari nu partinescu propunerea pentru inchiaiarea desbateri, se binevoiéscu a se scolá (se intempla).

Presid.: Propunerea pentru inchiaiarea desbateri s'a primitu cu preponderanta maioritate.

Presid.: Primindu-se acésta propunere, vorbitorii „pro si contra“ insemnati la birou, au de a'si alege cáte unu vorbitoriu dintre densii. (se intempla).

Suspendandu-se siedinti'a pe 5 minute, vorbitorii „contra“ isi alegu de vorbitoriu generalu pe adv. Ludovicu Ciato, éra vorbitorii „pro“, isi alegu pe adv. Joachim Muresianu.

(Va urmá.)

Urgi'a dintre militari si civili magiari.

Urmările certe sangeróse de asta-érna intemplate la Clusiu intre cei doi oficiari si intre redactorulu Bartha strabutura multu mai departe de cátu se vedea la inceputu. Oficiarii Dienstl si Rüstow aflati culpabili, au fostu condamnatu la pedépsa de inchisóre destulu de grea. De alta parte vedendu auctoritatile superiori ale armatei si anume ministrulu comunu de resboiu din Vien'a, cá mai virtosu press'a kossuthiana magiara arunca cele mai mari infamii contra armatei, numindu-o pánla si barbara, selbatica, tirana, vrasmasia a poporului si alte blastematii de acestea, au pretinsu,

că auctorii aceluia articii se fia dati in judecata prin procurorii civili. Acésta s'a si intemplat mai antaiu cu unu preotu in cetatea Casovi'a (Kassa) din Ungari'a, dupa aceea cu redactorulu Verhovay, cu Bartha, Ugron s. a. Cu acea ocaziune advocatii redactoriloru si chiaru acestia folosindu-se si de istoria, au incarcatu insulte si mai mari pe armata, éra curtile de jurati 'iau achitatu pe toti.

Vediendu auctoritatea suprema a óstei imperatesci acelea achitari, le-a consideratu firesce de aceea ce si erau: hostilitate manifesta; deci ea respunse cu eliberarea celor doi oficiari din prinsóre, multu inainte de implinirea terminului coprinsu in sententiele loru si asia 'i vediu-ramu pe pitioru liberu aici in Sibiu, unde se aflau arestati, apoi felicitati de câtra camaradii loru.

Atâta trebuia curutiloru, pentru-că furi'a loru se crésca si mai tare. Dara mai erau câteva processe de pressa restante. Vediendu fruntasii partidei lobontiloru, că ur'a reciproca ia proportiuni fôrte periculóse pentru ei chiaru, se incercara se induplece pe auctoritatile superiori militare, că se retraga celelalte processe de pressa si totuodata scornira, că chiaru dn. br. Edelsheim-Gyulay generalu de cavaleria si comandante ale trupelor in Ungari'a, le-ar fi retrasu. Atunci escel. sa indignatu de acésta scornitura, decise a restabili adeverulu, publicandu o epistola a sa polemica, adressata câtra unulu din redactorii dualisti. In aceea generalulu comandante declarà rotundu si respicatu, că de competentia sa nu este a intenta sau a retrage processe, ci numai de a ministrului centrale, că inse laca ar depende lucrulu dela esc. sa, nici prin minte nu 'iar trece se le retraga, ésa apoi ori-unde va esi. Mai departe generalulu comandante mustra pe auctoritatile civili, că in casuri de conflicte dintre ostasi si civilisti, trasi fiindu acestia la judecatorii loru naturali, ostasiloru mai niciodata nu li se face dreptate, candu din contra tribunalele ostasiesci pedepsescu aspru pe oficiari si soldati, daca'i afla culpabili. Aci esc. sa se provóca si la unele casuri neplacute ce avuse chiaru cu domnulu Szende ministru alu militiei teritoriale (honvéd). In fine generalulu inchiaie declarandu, că portarea auctoritatiloru magiare câtra armata este o adeverata batjocura si insulta (Spott und Hohn).

Publicarea acelei epistole a baronului generalu comandante a fostu oleu turnatu preste flacari de focu; că-ci acumu nu numai press'a curutiloru, ci pâna si unulu din capitani cei mari ai lobontiloru, adeca „Pester Lloyd“ veni in atâta furia, in câtu uitandu si de reputatiunea sa, că si de rangulu si demnitatea adversariului, dupace infrunta aspru pe dn. generalu, că si cum ar vorbi câtra unu tineru sergentu, in fine are in pertinentia de a'lu compará cu o jupanésa, care nu scie mai multu decât se cósá la camesi.

Nu se scie cum va primí esc. sa acea insulta infama din „Lloyd“ si altele din diarie magiare; una inse potu vedé si cei cu orbulu gainei pe ochi, că conflicte de natur'a acestora potu se aiba urmari fôrte tragice. Curatu si respicatu o spunu ómeni din tóte partidele, ori-candu e vorb'a mai asia, in confidentia despre dualismu: „Nu avemu nici-o incredere in austriaci, precum nu au nici ei in noi; de aceea ne vedemu necessitati a tiné cu spese de câteva milioane acésta armata de honvedi, pentru-că in casu candu austriaciloru le-ar veni bine cá se se arunce asupra Ungariei spre a'i reteria din independentia ei, se avemu cu ce ne apara. Totu din acésta cauza amu pretinsu si insistemu, că si regimintele de linia intregite din popórale de sub corón'a ungurésca, se stea in garnisónele tierei nóstre“.

Asia e tréb'a? Frumóse perspective in viitoriu! Mai repetimu si acilea: Cum isi sara, asia voru manca; dara bine se'si deschida ochii, pe cine au se duca la maceluri crunte si barbare.

Sciri diverse.

— (Convocare de urgentia). Alegatorii romani din cerculu electoralu Turd'a sunt rogati a participá in numeru câtu se póte mai mare la conferenti'a ce se va tinea Sambata in 18 Juniu st. n. la 2 óre d. a. in Turd'a, spre a se informá exactu din raportulu delegatiloru acestui colegiu electoralu despre rezultatele conferentiei generale din Sibiu.

Turd'a, 13 Juniu 1881.

Dr. Joanu Ratiu, m. p.

— (Convocare). Subscrisulu imi iau voia a conchiamá pe alegatorii romani din cerculu Cohalmulu la o conferentia, ce se va tiné domineca in 7/19 Juniu a. c. la 2 óre d. a., in localulu scólei romane orientale

din Cohalmu, spre a'mi dá raportulu in calitate de delegatu alu conferentiei generale electorale tinuta in Sibiu la 12—14 Maiu 1881.

Cohalmu, 12 Juniu st. n. 1881.

Nicolau D. Mircea.

— (Convocare). Alegatorii romani din cercurile electorale Balasari si Dicio-San-Martinu, sunt invitati prin acésta a participá la conferenti'a electorale ce se va tiné in 22 Juniu a. c. st. n. la 10 óre antemeridiane in Dicio-San-Martinu; pentru a ascultá raportulu delegatiloru acestoru cercuri electorale despre rezultatulu conferentiei generale tinute in Sibiu la 12—14 Maiu a. c., si pentru a se consultá asupra procederei la alegerele de deputati in aceste cercuri electorale.

Dicio-San-Martinu, 13 Juniu 1881.

Vasilie Zehan, presied. clubului electoral.
Jacobu P. Macaveiu, secretariu.

— (Cól'a de contribuire pentru monumentulu laureatulu Poetu Andreiu Muresianu). Emanuelu Ungurianu, adv. Temisiór'a 5.—, Trifonu Gaiti'a, notariu com. Ghiladu 2.—, D. Dragonescu, secretariu financ. Temisiór'a 1.—, T. Belu, oficialu telegr. Temisiór'a 1.—, Nic. Cosariu, asessoru la scaunulu orf. ctensu Temisiór'a 1.—, Marcu Barbu, oficialu telegr. Temisiór'a 1.—, Dr. Darabantu, candidatu de adv. Temisiór'a 1.—, Stefanu Porutiu, oficialu de telegr. Temisiór'a 1.—, Petru Cermená, capitanu pens. Temisiór'a 1.—, Pascu Milu, oficialu telegr. Temisiór'a 1.—, Petru Oprisiu, secretariu la Directiunea telegr. Temisiór'a 1.—, Mihaiu Nediciu, oficialu telegr. Temisiór'a 1.—, Joanu Andreieviciu, oficialu tel. Temisiór'a 1.—, Georgiu Achimu, oficialu telegr. Temisiór'a 1.—, V. Cumanu, farmacistu Temisiór'a 1.—, Georgiu Traila, parochu gr. cath. Temisiór'a 1.—. Sum'a 20 fl. 50 cr. adeca: dóue-dieci florini si 50 cr. v. a.

Temisiór'a, in Maiu 1881.

prin Georgiu Traila,
par. loc. gr. cat.

— Stimatu Domnule! Subscrisii cari avuram onórea a fi trimisi cá delegati din partea cercului nostru electoralu la conferenti'a generale din Sibiu, ne tinemu de datorintia a conchiamá pe toti alegatorii de deputatu dietalu (de nationalitatea romana) la o conferentia pe sambat'a ce cade in 18 Juniu a. c. st. n. la 2 óre d. a., ce se va tiné in Orascia, totu in loculu unde s'au tinutu si celelalte conferentie.

Acésta convocare o facemu cu scopulu cá, de o parte se raportamu in detaiu conclusulu conferentiei generale; éra de alt'a, cá impreuna se ne consultamu si se statorimu modalitatea de a esecutá cu santienia acelu conclusionu.

Pe candu cercamu a ne impliní o datorintia, ce ni-o impune interessulu nationalu, ne place a crede, că nu se va aflá nici-unu ratecitu in faimosulu nostru cercu electoralu, carele se remana mutu si indiferentu — in ajunulu alegeriloru — fatia de o cauza nationala, fatia de caus'a propriei sale esistentie, si ne mangaiamu cu speranti'a, că nu va lipsí nici-unulu dela acea conferentia.

Orascia, 9 Juniu st. n. 1881.

Samuilu Popu,
Laurianu Bercianu,
delegati.

— (Tempu de tómná.) Dilele dupa Rosaliile gregoriane si pâna la cele juliane fusera din cele mai neplacute. Dupa timpu caldurosu mai bine de o septemana, la siesu au datu éراسi ploie dese, éra la munte a caditu pe distantie mari grindina mare si atátu de multa, in câtu a nimicitu chiaru si érb'a de prin vali, plaiuri si poieni, apoi fiindu fôrte grósa, abia s'a topitu dupa trei zile. Unii tñu, că susu pe culmile si piscurile muntiloru nostrii ar fi si ninsu, din departare inse nu se vede mai multu, decâtu neao'a remasa din ern'a trecuta pintre seninarie (precipissele) Surului si ale Negoilui, care este muntele celu mai inaltu intre Carpatii Transilvaniei. Destulu că din vinerea Rosaliilor urmá o recéla fôrte neplacuta, si anume domineca dem. termometru Reaumur aratá abia 18 graduri de asupra lui 0, ceea ce in Juniu este o temperatura cu totul extraordinaria. Se intielege că prin acésta recéla vegetatiunea dá tare inapoi.

— (Focuri.) Diariile adusera de câteva dile incóce sciri despre incendiuri teribili. In Galiti'a unu orasiu au arsu mai de totu, in Ungari'a in alte doue orasie s'au prefacutu in cenusia câteva sute de case. In Transilvani'a au arsu parte mare din orasiulu secuiescu Gyergyó-Szt.-Miklos (Giurgiu St. Nicóra), éra mai de curendu frumos'a comuna romano-ungurésca Cernatu, aprópe de Brasiovu a suferitu fôrte greu de unu focu, ce a nimicitu averile la vreo doue sute de familii, partea cea mai mare magiare si câteva

romanesi. Cele mai multe focuri se intempla din negrija criminale si mai puține de resbunare diavolésca.

— (Suprematia nationale nimicu mai puçinu.) Oficiosulu „M. Polgár“ dela Clusiu, in primul seu din Nr. 131 mustrandu aspru pe kossuthiani, că-ci promitu câte-ceva romaniloru, adaoge că principiulu fundamentale dupa care trebuie se lucre magiari, este domni'a si supremati'a loru preste alte natiunii; dupace inse cele trei natiuni transilvane nu'si facu concessiuni, nu invétia si nu uita nimicu de ani cinci sute incóce, se pare că in alti 500 de ani ele voru sta façia in façia una cu alt'a totu cá si astadi. de aceea magiariloru nu le remane altu miolocu spre a'si asigura domni'a preste ele (anume preste romani), decâtu că toti magiarii se puna umeru la umeru, se tñna strinsu la unu scopu; se nu mai faca atâta gura, se lucre câtu se póte mai pe ascunsu, pe nesimtite, pe tacute, spre a nimici aspiratiunile celoralti pentru libertate; de aceea magiarii se si sustñna din respoteri pe ministeriulu actuale, care se pricepe fôrte bine a infrena pe celelalte popóra si a calca pe cerbicea loru. Tota-odata róga si pe gubernu, cá de aci incolo se nu mai dea nici-unu crediementu sasiloru si romaniloru, că acestia insiéla pe gubernu si pe magiari.

In fine „M. P.“ aretandu câtra Russi'a, câtra Austri'a cea invrasmasita inlaintulu seu, câtra Croati'a ce se consolidéda, totuodata si câtra Romani'a decandu se facu regatu, la care romanii aru trage orbesce, róga si conjura pe gubernu, pe diet'a viitória, cá de aici incolo nimicu pe lume se nu mai faca pentru altii, ci singuru si numai pentru elementulu magiaru, spre a'i asigurá si aici in Transilvani'a domni'a si supremati'a pe vecii veciloru; apoi insira o multime de intreprinderi, care tóte se fia realizate exclusivu in favórea magiariloru.

Acestea planuri au locu in codrii departati, intre bande hotiesci si nicidecum in societati de ómeni civilisati. Se pare inse că colegii dela „M. Polgár“ au inceputu a crede, că toti romanii si sasii aru fi orbi si surdo-muti.

— (Hymen). In 28 Maiu st. n. 1881 s'a fidantiatu dsíór'a Otili'a Cioranu cu dnulu Demetriu Comsia, profesorulu la seminariulu gr. or. din Sibiu.

— Dnulu Nicolae Cosgaria, c. r. capitanu in pensiune si-a serbatu cununi'a sa cu dn'a Carolin'a Alutanu nasc. Raicu in 14 l. c.

— (Avisu prealabilu). Cunoscutul pianistu, dlu Domeier din Hamburg, care a datu mai multe concerte in principalele orasie ale Romaniei, precum si in Brasiovu, va veni dilele acestea si la Sibiu, pentru-că se concertedie si aici. Avisu lumei iubitóre de musica.

Telegramu.

Versietiu, 14 Juniu 2½ óre. Conferenti'a alegatiloru cercului electoralu Moraviti'a, infacisiandu-se in Versietiu in numeru preste 300, a candidatu dupa programulu staveritu la Sibiu, pe dlu Joanu Becineaga, advocatu in Versietiu. Reusirea sigura.

Paulu Jorgoviciu,
presiedinte.

Cursulu bursei din Vien'a si Pest'a

in 13 Juniu st. n.

	Vien'a	Pest'a
Rent'a de aur unguresca	117.10	116.75
I emisiune de oblig. de statu dela drumulu de feru orientu ung.	91.—	90.75
II emisiune de oblig. de statu dela drumulu de feru orient. ung.	109.75	109.50
Oblig. de statu dela 1876 de ale drumului de feru orient. ung.	96.—	96.75
Inprumutulu drumuriloru de feru ung.	133.75	133.75
Obligatiuni ung. de rescumpararea pamentului	98.30	98.50
Obligatiuni ung. cu clausul'a de sortire	97.75	97.50
Obligatiuni urbariale temesiane	97.50	97.50
Obligatiuni urb. temesiane cu clausul'a de sortire	97.—	96.75
Obligatiuni urbariale transilvane	97.75	97.25
Obligatiuni urbariale croato-slavone	98.50	—
Obligatiuni ung. de rescumpararea diecimei de vinu	95.50	95.50
Datorie de statu austriaca in chartie	76.15	76.10
Datoria de statu in argintu	76.85	76.75
Rent'a de aur austriaca	93.45	93.50
Sorti de statu dela 1860	132.—	132.—
Actiuni de banca austro-ung.	828.—	835.—
Actiuni de banca de creditu ung.	348.75	347.—
Actiuni de creditu aust.	347.25	346.75
Sorti unguresci cu premii	122.75	120.—
Serisuri fonciari ale institutului „Albin'a“	—	99.—
Galbini imper.	5.59	5.52
Napoleonorulu	9.30	9.29
100 marce nemtiesci	57.—	57.05

La Nr. acesta e alaturatu unu suplementu.

Editoru si redactoru responsabile: G. Baritiu.
Tipariulu lui W. Kraft.

Correspondenție particularie ale „Observatoriului“.

Domnule Redactoru!

Onoarea unoror barbați bine meritați și a mea fiindu atacată pe nedrept prin unu articlu alu Dlu Nicolau Baiesianu esitu in „Telegrafulu romanu“, Te rogu, că se binevoiesci a dá la publicitate in pre-tiutulu diariu „Observatoriulu“ articlulu ce urmédia.

Buciumu-Siésa 6 Iunie 1881 st. n.

Cu deplina stima

Josifu Ciura m. p.,
parochu gr. cath. alu Buciumului.

„Adeverulu este mai vechiu de câtu universulu și va remanea in eternu, numai minciun'a totdeauna nóua, și ea móre in momentul in care este demascata.“

Subsemnatulu la unu articlu esitu in Nr. 47 și 48 an. cur. alu „Telegrafulu romanu“ sub firm'a Dlu Nicolau Baiesianu preotu gr. or. in Buciumu-Isbita, imi iau voia a face reflecșiunile următorie:

Relativu la cele ce amentitulu preotu le produce in privint'a prinderii femeiei Varga Catarinei, respundu pe scurtu: că intemprările cu Varga Catarina, precum și cele din anii 1848 și 1849 sunt de já constatate prin acte publice și autentice, care nu se mai potu falsificá, neci adeverulu istoricu intunecá in favórea nimenuia.

Mai incolo Dlu Baiesianu descrie in articlulu citatu pre Romanii abrudeni și pre altii cu colorii negre, de care cum se voru spalá ei, e treb'a lor; „sunt in versta, ei insii de sine se respunda“; deci eu me marginescu in interesulu adeverulu și alu dreptatii a rectificá numai acele pasage, care me atingu pre mine și pre repausatii: Joanu Siulutiu și Popa Amosu din Abrudu.

A scrie si a dice ceva este usioru, inse a documentá scrierea și dicerea, este multu mai greu. — Faime scornite și neintemeiate, nu merita nici-o discussiune seriósá. „Non satis est mellitis credere verbis.“ A scrie si a dice ceva reu despre numele bunu și onoarea cuiva si a nu documentá, este a calumnia, sau in casu de asia, a suspitiuná, și apoi celu ce trage la indoieála onoarea și reputatiunea cuiva, este paingenu, care suge din flori numai veninu.

Acum la obiectu. Dlu Joanu Siulutiu a fostu odinórá reg. controloru spanalu in Abrudu, ér' nu administratoru de padure, cum ilu face dlu Baiesianu. Acelu functionariu a servitu Statului cu onóre in decursu de 40 ani. Cum si pe ce cale si-a castigatu elu baile și steampuri din Buciumu? credu că fiii eredi ai densului voru fi sciindu mai bine decâtu Dlu Baiesianu, care pe acelu tempu a fostu numai in cópsele tatalui seu. Ceea ce eu sciu, e, că dlu Joanu Siulutiu, că si alti proprietari, au cumperatu minele cu bani buni, si ne avendu norocu in ele, in urma au spesatu, din averea propria preste diece mii floreni, cu care suma s'a pagubitu. Apoi venderea prin mine a acelor steampuri cum s'a intemplat? Eta-o:

Dlu Dionisiu Siulutiu actualmente consiliariu reg. la tribunalu in Turda, ér' nu dlu Josifu Siulutiu, cum scrie dlu Baiesianu, la an. 1868 cu ocasiunea alegerei de Metropolitu gr. cath. la Blasiu fiindu si eu alesu de deputatu din partea tractului protopopescu alu Bistrei m'a rogatu si autorisatu, că se vendu cuiva amentitele steampuri. Am si aflatu cumparatori pre unu Nicora Georgiu din Buciumu-Siésa; mai inainte inse de a pasi la acea vendiare, am mersu in faci'a locului, că se me informezu in persóna despre starea acelor steampuri, si aflandu acolo pre Ana (poreclita fat'a cea gusiata) inpreuna cu pre sóra sa Eva fiic'a și ereditórea repausatului Iloca Alesandru, cum si pre Turlea Josifu omu de vreo 70 ani, că conproprietari pe ap'a steampurilor, i-am intrebatu, că amentitulu controloru câte parti de apa avuse la steampurile sale? Ambele amentite fete care se afla in etate cam dela 40—45 ani, cum si Turlea Josifu mi-au respunsu unanimu, că dlu Controloru avuse dóua parti, ele fetele au $\frac{1}{4}$, si alta $\frac{1}{4}$ de apa o are prenumitul Turlea Josifu, care apoi acea $\frac{1}{4}$ parte a sa de apa a vendut'o totu lui Nicora Georgiu. Observu aci, că ambele fete amentite, precum atunci, asia la tóte ocasiunile au binecuvéntatu si binecuvénta astadi cu tóta pietatea memori'a amentitului Controloru, că a unui fostu odeniórá mare binefacatori alu intregii lor familie. Asia ne subversandu neci o contradicere séu protestu, cu atátu mai puțin v'r'o resistentia din partea respectivelor partide, eu am pasitu la tãrgu vendiendu dreptulu acelor dóua parti ale dlui Controloru la memoratulu cumparatori Nicórá Georgiu cu pretiu de 60 fl. v. a. pe alu carui nume apoi s'a si intabulatu acelu dreptu fara neci una reclamare din partea cuiva până in minutulu presinte. Deci acum intrebua pre dlu Baiesianu: cum pôte dsa dice in articlulu seu, că acele fete numai dupa unu procesu formalu inaintea judecatoriei cereuale din Abrudu se potura pune in posesiunea unei $\frac{1}{4}$ parte din dreptulu ce-lu avusera mai inainte? Acelu procesu esiste numai in fantasi'a dlui Baiesianu, in realitate n'a existatu niciodata si elu nu va produce in veci proba de existenti'a lui. Daca inse aceleasi fete voru fi avutu mai tardiu cu Nicora Georgie ceva procesu, acela nu mi se pôte imputá mie, neci a detrage nationalismulu de romanu dlui Joanu Siulutiu repausatu la an. 1858, prin urmare asertiunea dlui Baiesianu că neadeverata, de sine cade.

Mai incolo urmédia unu pasagiu fórt surprindietoriu, prin carele dlu Baiesianu dice, că „Janculu Craiulu muntiloru dupa incetarea resboiului civilu din 1848 a avutu o convenire cu mai multi la cas'a parintelui Amosu din Abrudu. Déca acésta este adeveratu, apoi

de buna sama Janculu s'adusu acolo, spre a-i aduce parintelui tributulu de recunoscintia, pentru că a avutu buna vointia a alarga inaintea Buciumanilor, cari inaintau barbațesce către armat'a lui Hatvani spre a-itaia calea, dandu-le sfatuse arunce armele dela sine și se nu se mai lupte nebunesece. Intardierea acésta a avutu urmarea: că comandantulu Honvediloru au potutu scapá cu vreo cãtiva către Ungaria.“ La acestea eu respundu, nu cu déca si cu nu cumva, neci cu ironii de ale densului, ci cu adeveru curatu in drépt'a consciint'a sufletului meu, basata pe propri'a experiint'a mea si a altoru ómeni onesti, cari au traitu pe acele tempuri de trista aducere aminte, cumcá Janculu cu consocii sei de arme au tienutu conveniri si consultari nenumerate, si inainte, si sub durat'a resboiului, precum si dupa amentitulu resboiu la cas'a lui Popa Amosu, că unui barbatu onestu, romanu bunu si preotu venerandu, in care Janculu inpreuna cu toti ai sei au avutu totdeauna deplina incredere. Spre dovada servésca si imprejurarea, că in cas'a lui Amos s'a discutat adeseori memorabilulu raportu alu Jancului, in presentia lui Maioreseu; fiindu de fatia intre altii dnulu Joanu Siulutiu si fiulu seu dnulu Josifu Siulutiu. In consecuintia conclusiunea de susu a dlui Baiesianu: că Janculu ar fi mersu la parintele Amosu, că se dea acestuia tributulu de recunoscintia etc. e o minciuna cornurata, nu dela dlu Baiesianu, că-ce densulu pe la anii 1848—1849 a fostu numai pruncu de 2—3 ani, ci scornita de nisce rei informatori ai sei, cari au avutu cutesantia si obrasnicia de a intortocá si suci acelu incidentu, de candu dupa catastrofa Zlatnei din tómn'a anului 1838 escanduse faim'a in Abrudu, că Buciumanii mergu asupra Abrudului că se'lu depredeze, bietii Abrudeni in acea spaima a loru au alesu indata din sinulu loru o deputatiune in persónele aloru Popa Amosu, Popa Moldovanu si Gerasimu Muncăcianu, cari esindu la marginea orasiului intru intemprarea unoror Buciumani ce mergeau la Abrudu că gardisti după ordinulu datu de Janculu, pre acesti i rogara cu capetele desvelite si cu palariile in mani, că se crutie orasiulu; inse aceli gardisti spunendu amentitei comisiuni cumcá densii nu vinu că predatorii ci aparatori ai Abrudului contra invasiunei maghiariloru straini), asia toti cu totii intrara in Abrudu veseli de bucuria, că faim'a de susu n'a fostu adeverata. Mai incolo, cum ar fi si cutezatu Popa Amosu a opri si desfatui pre Buciumani dela inaintarea către armat'a lui Hatvani, că acesta se póta scapá cu cãtiva ai sei, bine sciindu acelu Popa Amosu: că la casu de asia lagarulu romanu numai decâtu l'ar fi tocatu pe acelu tempu teribile, si déca Popa Amosu ar fi fostu unu atare tradatori, cum de Majestatea S'a pre densulu l'a decoratu cu cruce de auru pentru merite, ér' Prea veneratulu Ordinariatu metropolitanu gr. cath. l'au distinsu cu titlu de protopopu onorariu si asessoru consistorialu? — Caus'a că Hatvani cu vro cãtiva in an. 1849 au potutu scapá pe Buciumu-Cerbulu in susu, pe la dealulu mare, a fostu acea impregiurare, că lagarele nóstre cugetau că acelu Hatvani si atunci a dóua óra va fugi totu pela Cernitia pe unde fugise anteia óra, si asia Romanii nostri fiindu postati pe Cerniti'a, Hatvani condusu de unii maghiari din Abrudu au tulit'o pe valea Buciumu-Cerbulu in susu, pe unde trecerea nu-i erá impededata. — Apoi acelu resboiu ce dlu Baiesianu ilu adscribe numai an. 1848, s'a estinsu cu mai mare furia si la an. 1849, si abia in vér'a cestuia anu a incetatu cu capitularea armatei maghiare la Siria (Világos). Tóte acestea rectificari ale mele istorice se potu adevéri si documentá nu numai cu acte publice, ci si cu mii de martori cari mai sunt in viétia si au participatu in modu activu la evenimentele din muntii nostrii in anii 1848/9 si dau de minciuna ori-ce fabule de ale dlui Baiesianu si altora, culesu din gurile unoror ómeni cu sufletu negru.

In fine dlu Baiesianu ar face pre cetitoriu se créda, că prinderea prefectului Dobra, pre carele densulu, reu ilu tituléza de tribunu, s'ar fi esoperatu prin ceva tradare, dar nu spune că prin ce tradare, si cine l'ar fi tradatu. Unu omu onestu este datori in interesulu istoriei si alu némului seu a descoperi totu ce scie; firear ori si cine, celu gravatu. Că Dobra n'a fostu si n'a pututu fi tradatu dovada e, că Romanii din Abrudu erau parte fugiti, parte ascusi. — Dar nici că erá trebuintia, că-ci indata ce Hatvani a intratu in Abrudu, au declarat pe dnulu Joanu Siulutiu cu intrég'a sa familia, inpreuna cu óspele loru Dobra — de robi, si i-au pazitu di si nópte prin honvezi. — Cetiti raportulu Jancului, si veti aflá din cuventu in cuventu confirmate spusese mele — Prefectii Moldovanu si Axente sunt in viatia, intrebatii. Intrebatii pe totu omulu onestu din munti, aseminea voru spune.

Inse acésta este o calumnia indracita, demna numai de perfidi'a bizantina. Prinderea si urmat'a mórté a bravului si ne uitatului june advocatu Dobra, nu a urmatu nici-decunu de airea, decâtu numai din incederea cea mare, ce a datu atátu Dobra cătu si amiculu seu J. Buteanu parolei si garantiei cu carei amagise pe ambii fostulu loru camaradu de scóla Joanu Dragosiu, amagitu si acesta inainte de aceea prin solemnele promisiuni facute lui si romaniloru preste totu de către gubernatorulu Kossuth atátu in audientia din Dobritinu la plecarea sa de acolo, cătu si in actu scrisu, publicatu la timpulu seu in Federatiunea si in „Transilvania“. Că Dobra si Buténu s'au potutu insielá usioru prin portarea colegului lor Dragosiu către densii, pociu documentá si cu o marturia, până candu altii voru scóte pe alte. Preotés'a mea mergendu la bulciulu (tergulu) de primavéra alu

*) Precum se scie, Hatvani numai in lun'a lui Maiu 1849 a intratu in Abrudu. Not. Red.

Abrudului din 1849 a aflatu in scól'a gr. cath. de acolo, fost'a locuintia alui Buteanu, pre Dragosiu inbraciosindu pe dupa capu pe Jancu, pe Dobra si Buteanu, si sarutându-i pe toti. Acela si Dragosiu totu atunci in presentia preotesei mele pe toti trei amentitii prefecti i-asigurá si garantá pe onórea si pe viétia lui, promitiendu-le ceriulu si pamentulu. Dupa atâtea promisiuni Janculu cu cãtiva de ai sei ducându-se la locuint'a fostului vice-prefectu Joanu Boer, a petrecutu acolo vro 2 óre. De acolo Janculu se întórse domineca sér'a la cuartirulu seu celu avea la Pop'a Amos. Preotulu Amos si fiic'a sa Francisca respective preotés'a mea, aflandu despre apropierea lui Hatvani cu armat'a sa pe Cernitia, numai de cătu rogara pe Janculu se incalece si se apuce către Campeni. Deci Janculu dandu calului pintoni s'a dusu că fulgerulu la Campeni. Eta caus'a pentru-ce Janculu n'a voitu atunci cu nici-unu pretiu se remana in Abrudu. Totu cu acea ocasiune preotés'a mea a rogatu pe Dobra si pre Buteanu, se nu se incréda lui Dragosiu, ci se vina cu densa la Buciumu-Siésa; ei inse nu i-au datu ascultare si asia au platit'o cu viétia cum ar fi patitu si Janculu, dacă n'ar fi ascultatu de Popa Amosu si de preotés'a mea. Luni a dóua di bietulu Dobra candu l'au prinsu ungurii in Abrudu, a disu: „Acum vedu că am caditu in curs'a lui Dragosiu“, ér' Buteanu sermanulu către Hatvani, pre candu acei ilu spendiarau la Joansi, inainte de a-si dá sufletulu in mânele Parintelui cerescu, a strigatu cu versu mare: „hittem a magyar gárántiában, de nagyon meg tsalatkozta“.

Asia fara tóte fabulele dlui Baiesianu si ale informatoriloru sei sunt spulberate in ventu.

In acelasu timpu inse eu sustinu, că tóte cele narate din partea mea sunt adeveruri, spre a carora comprobare eu sum gata a depune si juramentulu in faci'a lui Domnedieu, la alu caruia altariu eu acum sîervescu de 41 ani, si descinderea in mormentu mi-se aprópia.

Deci onorabilulu publicu cetitoriu din acele va vedé, cătu a gresitu preotulu Baiesianu luanduse dupa nisce informatiuni sinistre si perverse; prin urmare eu că preotu betranu si vecinu imi permitu a'i recomandá, că pe venitoriu cându ar mai voii a dá ceva la publicitate, se si castige mai inainte date sigure, drepte si adeverate; apoi pe bas'a acelora se pasiesca in publicu, că-ce chiamarea preotului e a predicá adeverulu si dreptatea, ér' neci-de cum a publicá prin diarie scornituri false si tendentióse, nici a denigra si intina cu de acele, onoarea si memori'a unoror barbați bine meritați, pentru-că onoarea este celu mai mare si celu mai scumpu bunu alu omului, care nu este iertatu a se ataca séu a fi angustatu pe nedreptu.

6 Iunie n. 1881.

Josifu Ciur'a.

— Saliste in 11 Maiu 1881. Scaldatorea oii in Saliste. Onorate Domnule Redactoru! Ne aflamu in secolulu luminiloru, in secolulu progreselor. In acestu secolu vedemu făcându se inventiunile cele mai binefacetóre pentru omenime in tóte ramurile si directiunile. Pre cătu inse sunt de adeverate cele dise, pre atátu stá si acelu adeveru, că noi romanii inca avemu mare lipsa de cultura si de progresu, pentru-că numai asia ne vomu asigurá positiunea nóstra politica, éra starea nóstra materiala se va ameliorá.

Dar cine sunt chiamati se propage cultur'a si se animeze poporulu nostru la primirea a totu ce este bunu si folositoriu? Respunsulu este fórté usioru: preotii in prima linia si invetitorii.

Si cari sunt medilócele, prin cari potemu noi romanii in specialu si dupa impregiurările nóstre sociali se ne ajungemu scopulu? Au dóra nu scól'a si inaintarea in cultura?

O impregiurare inse fórté stricatiósa pentru poporulu romanu este, că elu e prea conservativu; elu adeca tine asia multu la traditiune, in cătu unui lucru nou i trebue celu puțin unu secolu, până cându afla primire; pentru-că romanulu dice: In asta m'am pomenitu, in asta m'am nascutu, in asta voiu se si moriu. Acestu conservatismu au avutu in tempii trecuti in unele impregiurari si partea sa cea buna; conservatismulu inse dupa cum ilu iau ómenii aici astadi, nu mai are nice unu intielesu.

Acestu reu, imi va concede ori-si cine, trebue se'lu adscriemu nu numai lipsei de mai multa cultura, dara cu deosebire superstitiunei, carea domnesce mai virtosu intre romanii din marginimea Transilvaniei in gradu mare.

Aici incetedi cu alte si viu a enará unu momentu petrecutu la noi in Saliste, pentru-că se scia lumea si tier'a ce se intempla in Jornilulu nostru.

Erá o séra placuta, presér'a santului mucenicu Georgie. Eu me preambulam cu amici si cunoscuti de ai mei prin piati'a Salistei si dela unu timpu amu luat'o spre Galesiu. La întórcerea nóstra prin strad'a Foltesci amiculu A. au observatu la Foltea (ap'a cea sfanta) unu feliu de focu. Noi, temendu-ne că se va fi aprinsu padurea, ne grabimu cu pasi repedi spre Foltea. Mergendu pre dealu in susu, amu vedutu, că nu mai pôte fi focu, pentru că déca erá, de atunce de candu l'amu vedutu, potea arde tóta padurea. — Amiculu B. observá că nu e vorba de focu, ci e alta. Preotii din Saliste voru fi facendu vre o sfestanie séu altu servitiu divinu, că asia se usitéza totdeuna in presér'a mucenicului Georgiu la fantan'a Foltei. — N'am creditu! si cu dreptu cuventu, pentru-că cugetámu in mine: Cum se pôte că in secolulu alu 19-lea se mai amble preotimea nóstra pre la mediulu noptii prin paduri făcendu poporului bigotu servitiu divine sub pretextu, că cei bolnavi se voru vindecá, déca voru bea apa dela Foltea, séu pôte déca se voru scaldá acolo.

Pe la 11 ore năptea amu ajunsu la Foltea. Ce se vedi? Patru preoti facu slujba la celu pușinu 200 suflete parte mare muieri din tôte partile Transilvaniei, venite anume spre scopulu acesta. Erau ômeni si muieri de cătra Sebesiu, Orastie, Blasiu, Mediasiu, Sibiu etc. Trei cuviosi parinti inse cari, au celebratu la acestu actu au fostu din Saliste si 1 din Galesiu.

Erau imbracati in deplinu ornatu bisericescu si tocmăi tinău epatrafirele si Evangeliile pre unu bolnavu, cându ajunseramu si noi la loculul mentionatu. Au fostu tare surprinsi candu ne-au vedutu, si perplesitatea lor se putea ceti cu deosebire in ochii simtitoriului parinte D. Neamtii, care insusi vedea, cumcâ facu unu lucru, care cade sub tóta critică.

Voindu se ne convingemu, cumcâ de unde sunt barbati si muieri veniti spre scopulu acesta si ce motivu i au silitu se vie cu acēsta ocașiu la Foltea, amu intrebatu mai multe muieri de unde sunt. O muier de din Pianulu superioru de lănga Sebesiu mi-a respunsu, că este bolnava si a venit pentru-că audise, că aicea este o apa sfanta si dēca slujescu preotii din Saliste, cari trecu de preoti, a caroru rugatiune este mai bine primita in ceru decātu a altora, se va insanetosiă. Intrebându in drēptă si in stangă ne amu convinsu, cumcâ aici se aflau totu felululu de bolnavi. Erau hipocondriaci, orbi, schiopi, ofticosi, paremi-se chiaru si smintiti ori pōte si de alte bōle, se le dicu asia, secrete. Intre acestia multi se mai aflau si fintie din seculu frumosu, cari nu venisera pentru-că se se vindece de vre o bōla, ci pōte pentru altu-ceva. O scena comica! privita inse din punctu de vedere moralu si sanitaru, o scena infiorătoare!

Acēsta este adeverat'a stare a lucrului. Acuma intrebū, care sunt cauzele ce impiedeca poporulu nostru la inaintarea in cultura, care sunt motivele, de poporulu nostru se teme de totu ce este nou, bunu si folositoriu? — Au dōra nu superstitiunea, nu bigotismulu? Da, credint'ă desiēta privita din tôte punctele de vedere, impiedeca poporulu nostru la inaintarea in cultura si in avere.

Si ce vina are bietulu poporu, dēca aceia, cari sunt pusi in fruntea sa, in locu se'lu abata dela aceea, in adinsu ilu tinu in ea, pentru că dupa cum se vede, le vine bine asia. Dicu, nu are vina poporulu, că-ci preotimea nōstra si cu deosebire a nōstra din Saliste, carea aru trebui se fie modelulu preotiei din margine, cum spre esemplu este comun'ă politica modelulu comuneloru din giuru in tôte directiunile, pentru nesce venite bagatele este in stare a riscă viitoriulu natiunei. Si pentru ce? pentru-că cugeta, cumcâ numai până este poporulu bigotu, pōte se'si cascige pânea de tôte dille.

Nu e asia sfinti parinti! Spuneti poporulu nostru dominec'a si serbatōrea cuventari si invetiaturi morale, acomodate spiritului tempului si atunci nu veti mai avea lipsa se ve mai rupeti pieptulu esindu pre dea-lurile Salistei la fontan'a Foltei.

Acestea rendnri Ve rogu dle redactoru, se bine-voiti a-le publică in pretiuitulu Dvōstre diuariu, pentru-că publiculu cetitoriu se se convinga cum stamu noi inca in alu 19 seculu cu preotimea nōstra si cu deosebire, pentru-că veneratulu Consistoriu din Sibiu si auctoritatile nōstre biserecesci se impiedece astu-feliu de lucruri, cari se facu numai si numai in detrimentulu moralu, sanitaru si materialu alu bietului nostru poporu.

Se tiene consistoriu, — se tienu Sinōde si Congrese in alte cauze, se administrēza fonduri, se alegu deputatiuni . . . Tôte suntu bune si frumōse; inse veneratulu consistoriu ar face fōrte bine, candu ar patrunde mai afundu in viet'ă preotiei nōstre, si convingēnduse despre abuserile teribile, ce le facu unii, se le oprēscă cu tōta rigōrea. — Pentru-că cu durere trebuie se marturisescu, este rusine, cându la usi'a Metropoliei se mai intempla astufeliu de abuseri, fāra cā respectivii preoti se fia trasi la respundere. Sēu pōte astēpta Consistoriulu nostru se intrevina deregatoriile politice, pentru-că se oprēscă astufeliu de conventicule nocturne — oprite strictu din punctu de vedere moralu si sanitaru. — Atuncea l'asiu intrebă bucurosu, cā densulu pentru ce mai e in Sibiu? — Sēu pōte pentru-că se nu ni se dica, cumcâ Archidiecea nōstra este fāra Consistoriu?

Nu e destulu, cā cei trei preoti din Saliste administra astadi 6 parochii grase, ci mai facu si astu-feliu de abuseri fāra sotiu in tōta lumea civilisate. Nu me mai miru, cā preotimea Salistei nu se prea imbaldiesce la regularea parochieloru, la sistemisarea veniteloru si cu deosebire la regularea referintieloru intre ei si poporu; pentru-că trāindu in acēsta neregularitate, se vede cā curge unu venitu regulatu in pungile lor.

Nu me mai miru, cā poporulu nostru nu mai are nice o incredere in medicu; — pentru-că marginē-nulu si cu deosebire marginē'nă bolnava merge mai antaiu la fontan'a Foltii; dēca nu se vindeca, se duce la parintele Florianu in Rodu, care inca lucra multu la inaintarea poporului cā mare Kurpfuscher. Dacā nici acestuia nu' succede, merge la parintele Calniceanu in Bozu, care 'i cetesce brāulu Precestei, sēu Psaltirea îndaratu. Se intielege, neci asia nu scapa de bōla. Asia apoi vine la medicu candu pulsulu mai bate de 2—3 ori, apoi dice, cā doftoriile inca nu ajuta nemica. Cu astufeliu de preotie perirea va fi din tine Israile!

Fiindu de firma sperantia, cā ven. ordinariatu Sibianu va sci se'si faca datorint'ă in asta directiune, terminu corespondent'ă de facia cu cuvintele: Sapientii sat!

In fine, onorate dle redactoru! rugandu-ve incă

odata pentru publicarea acestoru renduri, ve asiguratu despre stim'a, ce Ve pastrēza alu dvōstre.)*
Devotatu

Micu.

Din comitatulu Aradului.

(Calcarea in pitiōre a legei de nationalitati). Avemu sub ochii nostri o scrisōre insocita de unu documentu din acelea, ce caracterisēdia ageru despotismulu actualu. Nu numai din lipsa de spatiu, ci si din crutiarea auctorului scrisorei, o tīneamu de o luna intrēga pusa la o parte. Comitatu Aradului, unulu din cele mai mari, are preste 300 mii de locuitori, din cari cei mai multi, adēca circa $\frac{4}{5}$ parti sunt romani; ēra inteligent'ă de nationalitate romanēscă este atātu de numerōsa, precum nu credemu se mai fia in vreunu altu comitatu alu Ungariei, afara dōra de Biharu. Cu tōte acesteia limb'a romanēscă in acelu comitatu ajunse successive a fi persecutata si delaturata din orice usu publicu, in tocmă cā in regiuni locuite amestecatu, unde romanii sunt in minoritate, buna-ōra cā in secuimea Transilvaniei.

Corespondentele ne cere, cā se publicamu per extensum unu cerculariu alu unui „szolgabiro“ de dato Aradu 24 Decembre 1880. Acelu pretoru se subscrisse Urbān. Elu infrunta aspru pe primarii si pe notarii comunali, cā-ci cutēza inca si acuma se mai duca afacerile comuneloru, protocōle, registre, corespondentie etc. in limb'a lor nationale romanēscă, si ne voindu se scia nimicu de legea nationalitatiloru din anulu 1868 le striga mereu, cā trebuie se lucre numai in limb'a magiara. cā limb'a legala a statului; isi bate jocu de patriotismulu loru romanescu numindu'lu „fantasmagoria patriotistica“, le amenintia cā mergēndu in visitatiune prin comune, de va mai află in cancelariile comunale folosindu-se limb'a romanēscă, va rupe si nimici tōte lucrurile, apoi va face se le platēscă acei cari au cutediatu se mai lucre romanesc.

Corespondentele mai adaoge din partea sa, cā lucrulu au ajunsu acolo, in catu notarii romani nu'si pōtu tinē nici scriitori dupa voi'a lor, ci aceia li se impunu prin amerintiari, cā se fia cine se'i spione die; mai tardiu apoi pe notariu ilu suspindu sub vreunu pretestu si pretorulu substitue pe cine 'i place lui. Dreptulu comuneloru de a'si alege ele notari, cā-ci ele ii platescu, a devenitu si in comitatulu Aradului, cā si pe airea, cu totulu ilusoriu, de batjocura. Nu e asia de multu, de candu unu scandalu de acelea s'a intemplat in sīclau, care este o comuna respectabila.

La acestea se mai adaoge, cā pușinii judecatori romani, dacā nu sunt scosi, sunt departati cine scie prin ce tīnuturi, pe unde nu este nici-unu romanu; ēra dela administratiunea politica cei mai multi pretori (subprefecti) sau sunt departati cu totulu din oficiu, sau degradati la conditiune de copisti (diurnisti, cancelisti) prin cancelarii.

Dupa tōte acesteia corespondentele nostru este naivu destulu, cā se cēra dela redactiunea nōstra publicarea acestoru persecutiuni in diarie straine, d. e. in cele germane. Dar asia ceva nu se cere dela redactiuni, care isi au publiculu lor, si inca compusu din mai multe clase de locuitori, cu diverse pretensiuni si gusturi. A scōte la lumin'ă publicitatiei, abuseri, blastematii, nelegiuiri locali, din comun'ă sau regiunea cutare, este in lini'ă prima datorint'ă inteligentiei de acolo, care trebuie se cunōscă tōte imprejurările locali mai bine decātu ori-cine altulu; trebuie se aiba si curagiulu de a lua raspunderea asupra'si fia-care pentru adevērul lucrurilor ce publica. In urbea Aradu si in comitatulu de acelasu nume avemu, precumu diseram, inteligentia numerōsa, cunoscātōria de limbi, practica, curagiōsa, cu averi materiali respectabili, care pōte face multu pentru apararea cauzei nationale, anume acuma, candu i se dă ocașiu se alēga in cinci colegii cinci deputati unulu cā unulu, apti de a tinē la lupte parlamentare.

Noi totu ce mai potemu face pe voi'a corespondentului este, cā se alaturamu aci despotieulu cerculariu alu acelu „szolgabiro“ in limb'a originala, spre a se convinge de calcarea legei si de brutalitatea expresiuniloru toti cāti cunoscū acea limba dintre lectorii nostri. Repetimu inse si acile, cā subprefectulu Urbān mai are fōrte multi colegi in tiēra, carii calca legea nationalitatiloru intocma cā si elu, si inca cu multu inainte de acestea, cā inse in casuri nenumerate calcarea trebuie se li se impute chiaru locuitoriloru si deregatoriloru comunali, carii au lasatu de multu, cā se trēca siōrecele prin barb'a popii, in locu se fia fostu

*) Ve facuramu asta-data pe voi'a onorabili domni; repetimu inse si acuma aceea ce amu disu la celelalte ocașii, candu ne veduramu necessitati a refusa publicarea corespondentieloru singuru si numai pentru bun'ă pace dintre noi: De ce nu ve adresati in cestiuni de acestea delicate cā stic'ă cea mai subtire, de a dreptulu cātra auctoritatitile superiori bisericesci? DVōstra inse replicarati in comitiva cā: „dacā si press'a ve va subtrage sucursulu seu, atunci mautire nu mai este.“ Cu acēsta espectoratiune ne ati induplecatu. Cu tōte acesteia nu ve dāmu nici dvōstre dreptulu cā se fiti asia de pessimisti, nici se credeti cā in punctulu superstitiuniloru poporulu nostru ar sta mai reu decātu tōte celelalte popōra. Nicidecum. Foile publice a le toturoru popōraloru europene care se lauda cu nu sciū ce civilisatiune inalta, sunt mai pe fiacare di pline de exemplele celoru mai stupide credintie desierte. Cu acēsta nu voimu se escusamu secaturile nōstre romanesci, dacā nu potemu dā nici-unu locu desperatiunei. Observati bine, cā pāna in timpulu din urma nu romanii si-au datu siesi educatiunea, ci le au dat'o in tōte tierile locuite de ei totu altii, vrasmasi din natur'a lor elementului nostru.

Nota. red.

barbati. Se fia disu functionariloru municipali: Sunteti platiti din pungile si din sudōrea nōstra, traiti dela poporu. totu noi ve si alegemu; sau ne invetiati limb'a, sau dacā nu voiti ori nu sunteti capabili, dati-ve dimissiunea, si nu ve incercati a tortura cāte 40 pāna 50 mii de locuitori cu o limba, pe care acestia nu o voru invetia in veci. Este o idea de tiranu a pretinde, cā sute de mii si miliōne de ômeni se invetie o limba necunoscuta, numai in grati'a cātoruva sute de functionari platiti de cātra poporu.)*

Bibliografia.

Cu multa placere dorimu se anuntiamu cātu mai desu produse de ale nōstre, precum si de acelea scrise in alte limbi, in interesulu nostru, sau — chiaru si contra nōstra; dara se fia disu a sut'a-ōra: spatiulu ne lipseste. Astadi facemu locu la următoarele:

— Psychologia empirica sēu sciintia despre sufletu intre marginile observatiunei de I. Popescu. 290 pag. Sibiu 1881. Tipograf'ă lui S. Filtsch (W. Krafft).

— Extrait du Dictionnaire encyclopédique des Sciences médicales publié sous la Direction du Dr. A. Dechambre. Paris. G. Masson, libraire de l'académie de médecine 120, Boulevard Saint-Germain Asselin et Com., libraires dela Faculté de Médecine, Place de l'Ecole-de-Médecine.

— (Foile nōstre humoristice) nici-odata nu aru fi avutu mai multe materii de persiflatu decātu in periodulu alegeriloru; dara auctoritatile publice aflara cu cale se amutiēscă pe „Cocosiu-rosiu“ dela Brasiovu, sub pretestu cā face si politica, de si nu a pusu cautiunea de 2500 fi. Foile humoristice si satirice magiare facu neasemenatu mai multa politica si se ocupa multu mai pușinu cu misieliile si absurditatile cāte apparu pe fiacare di in viet'ă loru sociala. „Das ist aber ganz was anderes Bauer!“ Pe romanesc: nu e de nasulu valachului ce e de nasulu ungurului. „Gur'a satului“ ese fōrte rar, neregulatu. „Caliculu“ dlui Popa apare odata pe luna regulatu si este cititu cu multu interesu, de si nu odata aplica cunoscut'ă regula a satirei: Quod verbum non sanat, sanat ferrum, quod non sanat ferrum, sanat ignis. Dara unde potu se incapa in cāte unu Nr. atātea miserii omenesci, cāte s'aru culege din trei tieri in fiacare luna?

Post'a redactiunei.

— Temisiōr'a, 7 Juniu. Precumu vedeti, se publica. Respunsu la delicat'a intrebare se va da indatace vomu dispune de ceva spatiu mai multu. Cestiunea relevata de DV. merita a fi definita si precisata bine.

— La mai multi domni. Dacā amu sta se publicamu tōte misieliile cāte ni se comunica despre raportulu dintre pretori, primarii si notari din cele mai multe parti a le tieriei, nici editiunea de 6 ori pe septemana nu ne-ar ajunge.

Totu asia este si cu blastematii la aruncatur'a si la scōtērea cootributiuniloru. Sibiuulu tinu in acēsta cauza adunari numerōse si diariulu „Tageblatt“ le discuiă preste o luna. Sau datu proteste, recurse, reclamatii inmiite. Ce mai vreti? Chiaru si Clusiu a protestatu cu tōta energi'a.

*) 4060
880 szam

Valamennyi Elöljárók és körjegyzőknek!

A lefolyt 1880 év alatt azon visszatetző tapaszlatot meritvén magamnak, hogy némely jegyző hivatalos állását szem elől tévesztve — lett légyen az bár saját könnyebbbségére, vagy patriotisticus érzelmek folytán — a könégi ügykezelést, de különösen a hivatatas melék és főnaplókát, valamint azok czimtabláit nem az állam hivatalos magyar, hanem önkényűleg oláh nyelven vezették.

Ugyanazért — tekintve azon körülményt, hogy év-közben ezen bajon az ügykezelés megakasztásának kikérülhetése nélkül változtatni nem lehetet, minden további félre értések és jövőben eshetőleg ebből felmerülhető keletlenlégek kikerülése szempontjából — felhivom illetve utasítom önöket, miszerint saját jól fel-fogott érdekük megmérlegelése mellett a hivataloskodás terén épen heljen nem levő patriotisticus fellengzéséktől elállván, a községi számadásokat, ügykezelést és ezek alapját képező fő és mellék naplók, valamint szegény alap számadásait, B. tabellát st. b. nem különben ezek czimlapjait, szóval az egész községi irodai kezelést az állami törvényes és hivatalos nyelven vezessék, kijelentvén egyidejűleg, miszerint az esetben, ha ezen meghagyásoknak részükről érvény a f. év kezdetével nem szereztenék, a községekben legközelebb leendő megjelenésem alkalmával az 1881 évre nem ezen intézkedésem értelmében nyitott, vezetett és czimtablázott új naplók, míg egyrészt általam meg semmisítettven, azok helyébe az illető iro költségén újabbak fognak bevezettetni, ugy más részt az ezen intézkedést nem respectálók ellen a fegyelmi eljárást rendelendem el.

Arad, 1880 Decemb. 24.

Urbán, m. p.
szolgabíró.

Editoru si redactoru responsabile: **G. Baritiu.**

Tipariulu lui **W. Krafft.**